

Uluslararası Ceza Mahkemesi

Abuzer DİŞKAYA^(*)

1. BÖLÜM

Giriş

İnsanın düşünmenin öznesi olarak kendini seçmesi İÖ (ö. 399) yaşayan Sokrates'e kadar geri gider. Çok uzun bir süre kısaca kendini bilmek olarak formüle edilen insanın kendi gerçeğine ulaşabilme çabası ilahi olandan besleniyordu. Bir üst otorite olan ilahi olandan hareketle insanın kendini bilmesi aydınlanmayla birlikte başlayan süreçte kendi kendini inşa etmeye dönüştü. Akli olanın insan için mutlak iyi olduğu kabulünden hareket eden aydınlanma düşüncesi, insanın ilahi olandan bağını koparmış ve onu entellektine indirgemek suretiyle adeta evrende tek başına bırakmıştır. Bundan sonraki hikaye oldukça acıklıdır. İnsanın hem sınırsız yükselmesine hem de sınırsız düşüşüne sahne olan bir kendi kendine karşı mücadele dönemi...

Bu çalışma genel olarak insan hakları hukuku ve onun uluslararası alandaki yansıması olan uluslararası hukuk ve bu ikincisinin ete kemiğe bürünmüş hali olan uluslararası kurumsallaşmayla sorunlu bir karşılaşmayı hedeflemektedir. Bu karşılaşma daha sonra bir hesaplaşmaya dönüşebilmeyi ummaktadır.

Her ne kadar insan hakları savunucuları insan hakları hukuku tarihinin insanlığın tarihi kadar eski olduğunu söyleseler de, bu iddia aslında kendisinden daha önemli olan bir geçişin perdelenmesi için kasıtlı olarak ileri sürülür. Böylece daha kolay benimsenebilecek bir insan hakları hukukuna meşruluk zeminini kurgulanmaya çalışılır. Gerçek şudur ki

insan hakları hukuku bu tanımlamayı meydana getiren üç konu öznesinin felsefi olarak yeniden tanımlanmasının hukuk alanında aldığı suretten ibarettir. Yani sözkonusu olan yeniden inşa edilecek bir dünya görüşü ve bu planı gerçekleştirecek hukukun oluşturulmasıdır. Daha açık bir şekilde söylemek gerekirse; insan hakları hukuku: ontolojik olarak yeniden konumlandırılmış -ki ehli olan bu yeni konumun insanlaşmış tanrıya karşı tanrılaşmak isteyen bireyin zaferi olduğunu bilir- bir insan tanımını, içeriği yeniden doldurulmuş, bireyin yaşam alanı ve entellektine indirgenmiş bir hak anlayışını ve son olarak da bu ikisinin içerisinde biraraya geldiği, dini ve ahlaki olandan tamamen soyutlanmış — kaynak almama açısından— bir hukuk anlayışından meydana gelir. İyi yada kötü bunun yeni bir dünya görüşü olduğu ve sırf bu yüzden ideolojik bir duruş ve içeriğe sahip olduğu açıktır.

İnsan hakları hukukunun evrenselliği iddialarının bilinç altına dahi kazındığı günümüzde insan hakları söyleminin ideolojik bir karakteri olduğunu ve ister istemez toplumsal ve bireysel bir dönüşümü öngördüğünü, dahası bunu dayattığını ileri sürmek ve muhataplarımızı buna inandırmak şimdilik zor görünüyor. Bunun da başlıca iki sebebi olduğu söylenebilir. Bir kısım muhataplarımız ideolojik karakterine rağmen bilinçli olmasa da -çünkü bilinçli olmak kendini bilmeyi gerektirir- bir tercihle saf değiştirmiş durumdadır. Diğer muhataplarımız ise şu köprü kıssasını fazla ciddiye aldıkları için ve köprünün de bir türlü sonu gelmediği için bizi dinlemek istemeyeceklerdir. Onlar için yapılabilecek tek şey dua etmek ki üzerinde durdukları şeyin köprü değil de bir yol olduğunu görebilsinler.

^(*) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi.

Tamamıyla batı medeniyetinin tarihi ve felsefi arka planına sahip olduğu için değil, bizzat bir dönüşümü öngördüğü için de kadim geleneklere sahip medeniyetlerle sorunlar ve yer yer de çatışmalar yaşanmasına sebep oluyor bu söylem. Şu gerçek artık hemen herkes tarafından görülmüştür ki insan hakları söylemi kendine özgü toplum yapısı, siyasal, sosyal ve iktisadi örgütlenme biçimiyle yeni bir dünya görüşünün dışı vurumudur. Ancak totaliter rejimlerin baskısı altında inleyen üçüncü dünya ülkelerinin halkları adeta üçüncü halin imkansızlığından hareketle insan hakları söylemine dört elle sarılıyorlar. Düz bir mantık yürütmeye varılan sonuç çok açık bir dayatmayı öngörüyor. Totaliter ve baskıcı rejimler mi yoksa insan hakları söylemi ya da kendilik hakkından vazgeçme mi? Zaten bunalmış bu insanlar tarafından verilecek cevabı tahmin etmek hiç de zor değil.

1. Uluslararası Hukuk ve Niteliği Hakkındaki Tartışmalar veya Kırk Katır mı Kırk Satır mı?

Uluslararası hukuk; uluslararası toplumun hukukudur. Bir hukuk düzeni zorunlu olarak şu temel özelliklere sahip olmalıdır. Bunlar:

- i. Uyulması zorunlu olan kurallar bütünü oluşturmak,
- ii. Örgütlenmiş bir toplumsal yapı aracılığıyla bu kurallara uyulmasını yaptırım yoluyla sağlamak.¹

Uluslararası hukuk bu iki zorunlu unsur açısından incelendiğinde şu sonuçlarla karşılaşılır. 'En başta uluslararası hukuk da iç hukuklar gibi uyulması zorunlu bir kurallar bütünü oluşturmaktadır. Zira uluslararası hukuk kendisine bu niteliği sağlayan iki koşula sahiptir. Bu koşullardan birincisi; Hukuk kurallarını oluşturmak için gerekli olan yetkilerle donatılmış bir toplumsal otoritenin varlığıdır. Madde koşulu.

İkinci koşul ise, bir düzenin hukuk düzeni olabilmesi için bunlara uyulmasının zorunluluğuna inanılmasıdır.² Literatürde manevi ko-

şulda denilen bu şartın açıkça ne kadar romantik bir özellik taşıdığı ortadadır. Zira inançlar koşullara bağlı olarak çok çabuk değişebilmektedir. Özellikle günümüzde uluslararası alana kendi rengini vermeye çalışan aktörlerin azlığı ve bunların elinin uzunluğu düşünülünce bu durum daha da vahimleşmektedir. Birinci koşulu meydana getirecek olanlar yani kuralları oluşturacak başta devletler ve sınırlı sayıda olmak koşuluyla uluslararası örgütlerdir. Böylece uluslararası toplumdan ne anlamamız gerektiği anlaşılmaktadır. Bu çoğunlukla devletlerden ve az sayıda uluslararası örgütün oluşturduğu gerçek olmayan bir toplumdur yani bu ikisinin kendine özgü örgütlenme biçiminden meydana gelir. Örgütlenme biçimi -yoksa konum değiştirme mi desek- ile kuralların bağlayıcılığı arasındaki kader birliğine dikkat edilmelidir. Dolayısıyla bu gerçek olmayan toplumun yine kendisi gibi gerçek olmayan kuralları -uluslararası hukuk normları- olması kaçınılmazdır. Gerçek olmayan bağlayıcı olmayan şekilde okunmalıdır.

Zira bu kaypaklığından dolayı uluslararası hukukun niteliği tartışma konusu olmuştur. Bazıları bu tartışmayı oldukça ileriye götürerek uluslararası hukuk normlarından bahsedilemeyeceğini dahi söylemişlerdir. Örnek, hukuku 'bir egemenin yaptırımlarla desteklenmiş buyruklarının toplamı' olarak tanımlayan John Austin'e göre (1790-1890) uluslararası hukuk denen kurallar bütünü aslında uluslararası pozitif ahlak kurallarından ibarettir. Austin yaptırımdan yoksun kanunları eksik kanunlar, gerçek olmayan kanunlar olarak kabul ettiği için bir pozitivist olarak uluslararası hukukun varlığını reddetti. Yaptırımdan yoksun olmaları nedeniyle o onları pozitif ahlak kuralları olarak isimlendirdi. Pozitif olan ahlak kurallarının yaptırımdan yoksun olmalarının sebebinin bizzat onların pozitif olan karakterlerinde aramak gerekir. Çünkü bu isimlendirme kendisi de bir pozitivist olan Austin tarafından boşuna yapılmamıştır. Bize kalırsa o bu sıfatı bu kuralların tercihe/güce bağlı değişken karakterlerini açıklayabilmek için kullanmıştır. Zira pozitif olanın değişmesi için yine pozitif olan hemcinsiyle karşılaşması yeterlidir. Önemli olan sebep-sonuç zincirinin mantıklı olarak yeniden kurulabilmesidir.

İster uluslararası hukuk normları densin isterse de uluslararası pozitif ahlak kuralları

¹ PAZARCI, Hüseyin; *Uluslararası Hukuk Dersleri*, s. 6.

² PAZARCI. a.g.e.

densin -ki bu sadece teorik bir tartışmadır pratikte her iki kabulün de sonucu aynı olmaktadır. Çünkü istendiğinde bu kurallar gerçekten de daha gerçek olabilmekte ve tanrının eli vazifesi görerek dokunduğu yere hayat bahşedilmektedir. Öldürerek tabii ki. Uluslararası hukukun niteliğiyle ilgili tartışmalar devam ederken bu alandaki kurumsallaşma, modern dönemin en büyük siyasal yapılanması olan ulus devletinin hakimiyet alanını tehdit edebilecek bir hacme ulaştı. Korunması gereken yeni bir dünya düzeni olan uluslararası kurumsallaşmayı büyük bir heyecanla sürdürürken, ulus ve egemenlik kavramının dar tanımlamalarında bocalayanlar marjinalleşme yolunda hızla ilerliyorlar. Bu sonuncular yeni dünya düzeni havarileri tarafından çeşitli yol ve yöntemlerle tasfiye ediliyorlar. İşte bu kaçınılmaz durum bunlara ister istemez yeni bir tavır ve duruş belirleme zorunluluğunu dayatıyor. Tamda bu noktada uluslararası kurumsallaşmanın ideolojik karakteri kendisini açığa vuruyor.

2. Uluslararası Kurumsallaşma ya da Ulusal Egemenliğin Evrimleşmesi

Eflatun eşyanın hakikatini ideaların içine yerleştirip, onları da göğe kaldırdı. Onun öğrencisi ve rakibi olan Aristo idealardaki hakikati gökten indirip eşyanın içine yerleştirdi. Böylece bilim yapabilmeyenin de olanağını sağlamış oldu. Bilim adeta felsefenin kurumsallaştırılması anlamını taşır. İşte bir dünya görüşü, ideoloji veya bir fikir içinde kurumsallaşma bunların gökten indirilip somut hale gelmesini sağlar. Böylece yeni dünya düzeni için kurumsallaşmanın ne anlama geldiği anlaşılabilir olur. Kurumsallaşma aydınlanmayla düşünsel düzlemde kurulan yeni dünyanın görünür hale gelip tavana yayılmasının ve daha kolay kabul edilebilirlik vasıflarına bürünmesinin diğer adıdır.

Genel olarak ulusal egemenlik zorunlu olarak şu üç unsurunda barındırır. Bunlar yasama, yürütme ve yargı erkleridir. İşte genel anlamıyla ulusal egemenlik dendiğinde bir devletin kendi ülkesi sınırları içinde bu üç erki rakipsiz ve hiçbir sınırlama olmadan kullanabilmesini ifade eder. Ancak uluslararası ilişkiler devletlerin karşılıklı akdî yükümlülüklerine

dayanır. Bu şekilde devletler karşılıklı ödünler verirler, fakat bunlar sözleşmeyle sınırlı olmaları ve geçici olmalarından dolayı ulusal egemenlik açısından bir sorun oluşturmazlar. Ancak insan hakları söyleminin uluslararası çok taraflı sözleşmelerde formüle edilmesi ve en azından hemen her devletin kendini bu sözleşmeleri imzalama zorunluluğu altında hissetmesi ulusal egemenliğin kapsamı ve sınırları açısından yeni bir dönemin başlangıcına sebep oldu. Böylece devletler görünüşte gönüllü olarak, geçerlilikleri bir süre ile sınırlı olmayan taahhütlerin altına girmiş oldular. İnsanlık adına atılmış dev adımlar olarak takdir edildiği için devletlerin kendi kendilerini bu kayıtlaması başta ulusal egemenlik adına bir sorun/tehlike yaratmıyordu. Ancak daha sonra sıra bu sözleşmelerde soyut halde bulunan hakların kurumsallaşma yoluna giderek korunmasına gelince, ulusal egemenlik için tehlike çanları çalmaya başladı. Birden devletler tek ve rakipsiz oldukları egemenlik alanında yeni ortaklarının zuhur ettiğine tanık oldular. Bundan sonra direnmek pek bir anlam taşımıyordu. Ve ister istemez egemenlik anlayışı evrim aşamasına girdi. Belki de egemenliğin bir bölümü uluslararası kurumlara devredilebilirdi. Bu düşünce artık kimseye garip gelmiyor. Bu kabul bir başka sürecin başlamasına sebep oldu ki bu da ulus devlet için en az birincisi kadar tehlikelidir. O da kendi devletinin adalet dağıtmasından memnun olmayan vatandaşlar ile devletleri arasında yaşanmaya başlayan yabancılaşma sürecidir. Bu süreç bazı temel hak ve özgürlüklerde bir uluslararası hassasiyetin oluşmasına sebep oldu. Böylece kendi devletleriyle sorunlu olan kişiler ve gruplar yeni bir topluluk meydana getirmeye başladılar. Uluslararası toplumu aslında uluslararası kurumlara besledikleri sarsılmaz inançla bunlar meydana getiriyor. Bu da uluslararası alanda yeni bir devletin kurulduğu anlamına geliyor olabilir. Zira iyi işleyen kurumları ve yeterince bağlı olan yeni bir örgütlenme bu. Zaten örgütlü olmanın en üst seviyedeki adı devlet değil mi?

Şüphesiz ki tek başına dünya egemenliği hayali görenlerin hoşuna gitmeyecektir bu. Bu gelişme karşısında ulus devletlerin tutumu ve kararsızlığı daha fazladır. Çünkü egemenlik ulus devletin vazgeçemeyeceği tek unsurdur. Zira onu asıl sahibinden alması oldukça uzun

sürmüştür. Tam zaferi kazanmışken onu kendi eliyle devretmesi beklenemezdi. Ancak bu süreç onlara rağmen işliyor. Çünkü bu sürecin dinamik gücünü uluslaşma sürecini tam olarak tamamlamış batılı ülkeler oluşturuyor. Yani sorun henüz tam olarak uluslaşamayan ülkelerde yaşanıyor. Aslında dolaylı olarak artık uluslaşmanıza gerek yok deniliyor. Böylece uluslararası alanda oluşmaya başlayan ve uluslararası kurumlar eliyle kullanılacak egemenliğin kimden alındığı anlaşılabilir olmaktadır. Egemenliği elinden alınan üçüncü dünya ülkeleridir ki bunu onlara kendileri bir lütf olarak vermişlerdi. Şimdi olansa verilen bu lütfun uluslararası kurumlar kullanılarak geri alınmasıdır. İşte hepsi bu...

2. BÖLÜM

Uluslararası Ceza Mahkemesi

1. Tarihi Arka Plan

a. "Geçmiş yüzyıl insanlık tarihindeki en kötü şiddet hareketlerine şahit olmuştur. Son elli yılda dünya çapında 250'den fazla çatışma çıktı ve çoğu çocuk ve kadınlardan oluşan seksen altı milyon sivil öldü. 170 milyon üzerinde kişinin elinden hakları, mülkiyetleri ve haysiyetleri alındı".³ "Bu mağdurların çoğu unutulup gitti ve pek az suçlu adalet önüne çıkarılabildi. Savaş suçlarını, insanlığa karşı işlenen suçları ve soykırımı yasaklayan birçok kural ile anlaşma, uluslararası sözleşme, protokol vb.lerine rağmen şu ana kadar eksikliği duyulan husus bu normları uygulamaya geçirecek ve ihlalcileri yargılayacak bir sistem oldu. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu uluslararası bir mahkeme kurulma ihtiyacını elli yıl önce belirtmişti."⁴ Ancak uzun süre yapılan çalışmalar bir sonuç vermedi. Çünkü devletler egemenliklerinin en açık göstergesi olan yargılama haklarından, kısmen de olsa sınırlı uluslararası niteliğe sahip suçlarla ilgili olsa da vazgeçmek istemiyorlardı. Yani bu gecikmenin sebebi devletlerin hükümlerlik hakları konusundaki hassasiyetleridir.

³ Bu istatistikler için bkz.: www.igc.org/icc/htm/u.n...htm

⁴ Jenosid Sözleşme, md. 6.

UCM kurma fikrinin doğuşunu Birinci Dünya Savaşı sonrasında görmek mümkündür. İngiltere, ABD, Fransa, İtalya ve Japonya Versay Andlaşmasının 227. Maddesine dayanarak Alman İmparatoru 2. Kayzer Wilhelm'i savaş suçlusu olarak yargılamak istemişlerdi. Fakat imparatorun Hollanda'ya kaçması ve Hollanda'nın da iade talebini reddetmesiyle bu ilk ve tek örnek başarısızlıkla sonuçlandı.⁵ Aslında bu dönemde bu düşünceyi gerçekleştirmek neredeyse imkansızdı. Çünkü bireyleri savaş suçu işlemekten sorumlu tutan herhangi bir kural olmadığı gibi zaten bireyler uluslararası hukukun konusunu oluşturmuyorlardı. "Daha sonra 1934 yılında Fransa'nın çabaları sonucunda Milletler Cemiyeti uluslararası bir ceza mahkemesi kurulması için bir andlaşma hazırlığına girmişse de yeterli destek alınmadığı için bu andlaşma yürürlüğe girememiştir."⁶

b. 2. Dünya Savaşı Sonrasındaki Gelişmeler: 2. Dünya Savaşı pek çok değeri yerle etmişti. Avrupa tamamen yıkılmıştı. Bu tamamiyle yeniden yapılanma ve kuralları konmuş yeni bir dünya kurmak için bulunmaz bir fırsattı. Ama önce bu yeni dünyanın suçluları cezalandırılmıyordu. Böylece ad hoc mahkemeler dönemi başladı.

2. Dünya Savaşının ağır suçlularını yargılamak üzere şartlara uygun olarak (ad hoc) 8 Ağustos 1945 tarihli Londra Andlaşmasıyla kurulan Nürnberg Uluslararası Askeri Mahkemesiyle 19 Ocak 1946 tarihinde kurulan Tokyo Uluslararası Askeri Mahkemesinden uzunca bir süre sonra eski Yugoslavya topraklarında 1991 yılından itibaren yaşanan etnik temizlik hareketine dönüşen soykırım ve savaş esirlerine kötü ve insanlık dışı muameleler gibi uluslararası insancıl hukukun ağır ihlallerinin sanığı olan kişilerin kovuşturulması amacıyla eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesinin kurulmasına karar verildi.

Uluslararası cezalandırma fikrinin ilk somut örneği olan Nürnberg mahkemesi kendisiyle birlikte yeni tanımlamaların yapılmasına olanak sağlamıştır. "Öncelikle şunu söylemek gerekir ki Nürnberg mahkemesi bugün savaş

⁵ ALİBABA, Arzu; *UCM'nin Kuruluşu*, AÜHF Dergisi, 2000 sayı 1-4

⁶ ALİBABA, Arzu; a.g.m.

suçlarında bireysel sorumluluğun en önemli kaynağı olarak kabul edilmektedir ve bu sebeptendir ki yalnız devletlerin değil aynı zamanda bireylerin de uluslararası hukuka uygun davranması gerektiği bu mahkemenin kurulmasıyla ortaya çıkmıştır. Öte yandan devlet başkanı ayrıcalığının savaş suçları sözkonusu olduğunda artık bir yargı bağışıklığına yol açmayacağı kabul edilmiştir. Bunların yanısıra mahkemenin getirmiş olduğu bir diğer yenilik ise iki kategori suçun daha ortaya çıkmış olmasıdır: barış aleyhine suçlar ve insanlık aleyhine suçlar adlarını alan bu iki kategori suçla amaçlanan başka türlü sorumlu tutulmaları mümkün olmayan Alman resmi yetkililerinin yargılanmalarını sağlamaktı.⁷ “Nürnberg Mahkemesi birden fazla devlet tarafından kurulmuş olması ve uluslararası hukuku uygulamış olması hasebiyle uluslararası nitelikte bir mahkemedir. Fakat yenik düşen, hatta ve hatta tarafsız devletlerden dahi herhangi bir yargıcın mahkemede yer almaması ve dolayısıyla mahkemenin tarafsız olmayışı Nürnberg Mahkemesinin en çok eleştirilen, zayıf yanını oluşturmaktadır.”⁸ Bu eleştiri Nürnberg esas alınarak kurulan daha sonraki uluslararası ceza mahkemeleri için de aynen geçerlidir. Dolayısıyla bu mahkemele-
rin kazananın adaletini temsil ettikleri çok açıktır.

Bütün bu çalışmalar ileride sürekli olarak faaliyet gösterecek bir Uluslararası Ceza Dönüm Noktası Mahkemesinin kurulabilmesinin altyapısını oluşturmuştur.

2. 1998 Roma Statüsü ve Önemi

“Roma Statüsü 15 Haziran - 17 Temmuz 1998 tarihleri arasında Roma’da gerçekleştirilen ve yüz altmış ülkenin katıldığı bir konferanslar dizisi sonucu kabul edilmiştir. 160 ülkenin yanısıra 33 uluslararası kuruluş ve 236 Hükümet Dışı Kuruluşun temsilcileri de Roma toplantısına katılmıştır.”⁹ Konferansın başlangıcında birçok mesele henüz tam anlamıyla çözümlenmemiştir. Bu pek çok meselenin hukuki olmaktan çok siyasi bir karakter gös-

termesinden kaynaklanıyordu. Bunu daha iyi anlayabilmek için farklı devlet ve grupların konferans sırasındaki tutumlarına bakmak gerekir.

Farklı Devlet ve Grupların Konferans Sırasındaki Tutumları

“Konferans sırasında bir takım gruplaşmaların olduğunu siyasi ve bölgesel grupların oluşturulduğunu söylemek mümkündür. Bu gruplar arasında GK’nin beş daimi üyesinin oluşturduğu grup, AB üyesi ülkelerin oluşturduğu grup, Arap ülkelerinin oluşturduğu grup, Latin Amerika ve Karayipler grubu ve en önemlisi de benzer görüştekiler (like-minded) grubu yer almaktaydı.”¹⁰ Bu son grup güçlü, etkili ve bağımsız bir mahkeme kurmak için etkin bir çaba sarfetmişti. Bu grup çeşitliliğine rağmen asıl tartışma ABD’nin başını çektiği grupla, Kanada ve Norveç’in başını çektiği benzer görüştekiler grubu arasında yaşanıyordu. ABD ve yandaşları sınırlı yetkilere sahip bulunacak ve GK’nin etkisi altında olacak bir mahkeme isterken, benzer görüştekiler ise etkili, güçlü ve bağımsız bir mahkeme istiyorlardı.

ABD’nin muhalefeti ve sebepleri

“ABD tıpkı eski Yugoslavya ve Ruanda mahkemelerinin kuruluşunu desteklediği gibi UCM’nin kuruluşunu da başlangıçta desteklemişti. Hatta ABD Başkanı Clinton tüm devletleri UCM’yi kurmaya çağırmıştır. Ancak son aşamada bir çok yandaş kabul oyu vermesine rağmen ABD red oyu vermiştir. ABD her zaman BM Güvenlik Konseyi’nin kontrolü altında bir mahkeme istemiştir. Böylelikle 5 daimi üyeden biri olan ABD gerektiğinde mahkemenin yargı yetkisini veto edebilecekti. Dolayısıyla da ABD kendi vatandaşları, özellikle de askeri personeli ile ilgili davalara UCM’nin bakmasına engel olmayı amaçlamıştır. Bunun içindir ki savcılık makamına re’sen dava açabilme yetkisi verilmesine karşı çıkmış ve yine bu sebeple mahkemenin otomatik yargı yetkisini sadece soykırım suçuyla ilgili olarak kullanabilmesini, insanlık aleyhine suçlar ve savaş suçları sözkonusu olduğunda ise sanığın vatandaşı olduğu devletin onayının alınması gerektiğini savunmuştur. Aslında ABD’nin

⁷ ALİBABA, Arzu; a.g.m.

⁸ ALİBABA, Arzu; a.g.m.

⁹ ALİBABA, Arzu; a.g.m.

¹⁰ ALİBABA, Arzu; a.g.m.

istediği pek çok husus Roma Statüsü'ne dahil edilmiştir. Örneğin; milli mahkemelere öncelik verilmesi yani tamamlayıcılık ilkesinin kabulü, milli güvenlikle ilgili sebeplerin mahkemeyle işbirliği yapma zorunluluğunu ortadan kaldırması ve savcılık makamının yetkilerinin sınırlandırılması gibi hususlar bunlardan bazılarıdır."¹¹ Bunlara rağmen ABD muhalefetine sürdürmektedir.

"ABD'nin en önemli endişesi vatandaşlarının özellikle de barış operasyonlarına katılan personelinin UCM tarafından yargılanma olasılığıdır. Halbuki daha sonra da açıklanacağı gibi mahkemenin yetkisi dahilinde olan suçların gerçekleşebilmesi için bazı şartların gerçekleşmesi gerekmektedir. Örneğin soykırım suçunun işlenmiş sayılabilmesi için bunun bir grubu tamamen ya da kısmen ortadan kaldırmak amacıyla yapılmış olması gerekir. Hal böylece barış operasyonlarına katılan askerlerin böyle bir niyetlerinin olduğunun kanıtlanması imkansızdır. Kaldı ki BM barış gücüne asker sağlayan devletler ve yine BM ile ev sahibi devletler arasında anlaşmalar yapılmakta ve genellikle barış operasyonlarına katılan askerlerle ilgili yargı yetkisi askeri sağlayan devlete bırakılmaktadır. Bu durumda UCM'nin bir ABD askerini yargılayabilmesi için ABD'nin kendi askerini yargılayamayacak durumda olması veya yargılamamak istememesi gerekmektedir ki bu da mümkün olabilecek bir husus değildir."¹² "ABD, Balkan ve Ruanda savaş suçları mahkemelerinin kuruluşunu destekledi fakat sürekliliği olan bir yapının kurulması tamamen farklı bir durumdur. ABD yönetimleri kendi egemenliklerini, kendi üstünlüklerini ve uygun gördükleri durumlarda tek başlarına hareket etme kapasitelerini tehdit edeceği düşüncesiyle uluslararası adalet sisteminin her türlü formuna kesin bir şekilde karşı çıkmışlardır. Sürekli olarak faaliyet gösterecek olan UCM GK'nin kurduğu mahkemeler gibi galibin adaletini sağlamaya çalışmacaktır. UCM belki de dünyanın son süper gücünü endişeye sevkedecek uygulamalar yapacaktır. Sözgelimi Batı yanlısı savaş suçlularının yargılanması (Pinochet), savaş suçu işleyen ABD askerlerinin yargılanması (Calley'in My Lai'deki durumu), hatta ABD'li yet-

kilerin yargılanması (Kissinger). Clinton görevinin son günlerinde fikrini değiştirdi ve Roma Statüsünü imzaladı. Şayet ABD imza koyan bir ülke olursa son kararları etkileme şansına sahip olabilirdi. Anlaşmadan ayrılmak için çeşitli mekanizmalar mevcut fakat bu mekanizmalar anlaşmayı onaylayan ülkeler için geçerli. ABD yönetimi ayrıca anlaşmanın onaylanmaması için evrensel düzeyde bir kampanya yürütüyor. ABD her ne olursa olsun egemenliğine karşı potansiyel bir tehdit olarak gördüğü için uluslararası anlaşmaları onaylamıyor, bu anlaşmaları imzalamakla yetiniyor."¹³

Sonuç olarak ABD'nin muhalefetine karşılıklı konferans sonunda UCM Roma Statüsü 120 kabul, 7 red ve 21 Çekimser oyla 17 Temmuz 1998'de kabul edildi. Bu çok önemli bir adımdır. Böylece bu devletler egemenliğinin gereği olan yargılama hakkının bir kısmını kurulacak olan bu mahkemeye gönüllü olarak devretmiş oluyordu. Bundan sonra sıra statüde öngörülen 60 onay ve UCM'nin kurulmasındaydı.

3. Yürürlük Şartı: 60 Onay Sorunu

Roma Konferansında ABD ve yandaşlarını etkin muhalefetine rağmen büyük bir çoğunlukla kabul edilen Roma Statüsü daimi bir uluslararası cezalandırma sisteminin oluşturulabilmesi için atılmış önemli bir adımdı. Ancak bu yeterli değildi. Çünkü UCM'nin kurulabilmesi ve faaliyete geçebilmesi için ikinci bir şartın da gerçekleşmesi gerekiyordu. "Söz konusu statü ancak 60 ülkenin sözleşmeyi onaylamasından ve 60. onay belgesinin BM Genel Sekreterliğine iletilmesinden 60 gün geçmesini izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girmiş olacaktır. (Statü m.126). 60 onay belgesi toplandıktan sonra onay belgelerini ileten devletler için ise 60 günlük süre kendi belgelerini ilettikleri tarihten başlayacak ve statü onlar açısından bu sürenin geçmesini izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girecektir."¹⁴ Yürürlük için öngörülen bu 60 onay sorunu uzun süre aşılamadı. Statüyü imzalamakta tereddüt gös-

¹¹ ALİBABA, Arzu; a.g.m.

¹² ALİBABA, Arzu; a.g.m.

¹³ HEALY, Sean; Haksöz Dergisi, Aralık 2001, sayı 129

¹⁴ SÖZÜER, Adem-ERMAN, Barış; UCM, Adalet Yüksek Okulu 20. Yıl Armağanı, 2000.

termeyen devletler bile onay konusunda işi oldukça ağırdan alıyorlardı. Bunun bir sebebi de iç hukuk mevzuatlarının Roma Statüsüne uygun hale getirilmesinin oldukça zahmetli ve uzun süren bir süreç olması oluşturunuyordu. Nihayet UCM'yi kuran Roma Statüsüne 60. onay 1 Nisan 2002'de gerçekleşti. Böylece Roma Statüsü 1 Temmuz 2002 tarihinde yürürlüğe girecek ve Mahkeme 2003 başlarında çalışmaya başlayabilecek."¹⁵ Şimdi Mahkemenin yapısı, kapsamındaki suçlar ve işleyiş hakkında ayrıntılı bilgi vermeye geçebiliriz. Ama ondan önce Roma Statüsünde öngörülen ceza hukukunun genel ilkelerine kısaca bir göz atalım.

4. Roma Statüsünde Öngörülen Ceza Hukukunun Genel İlkeleri

Ceza hukukunun bu temel ilkelerine geçmeden önce UCM'nin kuruluş amacını başlıklar halinde tespit etmek istiyoruz: En temel amaç uluslararası barış ve adaletin sağlanması, herkese adalet dağıtmak, cezasızlığa son vermek, çatışmalara son vermek, ad hoc mahkemelerin eksiklerini kapatmak, milli mercilerin harekete geçmeye istekli ya da yetenekli olmadıkları halde devreye girmek ve son olarak da gelecekteki potansiyel suçları caydırmak UCM'nin başlıca varlık sebebi olacaktır.¹⁶ Ve ceza hukukunun genel ilkelerine gelince: Bilindiği gibi bir ceza yargılamasının sıhhatli olabilmesi için olmazsa olmaz şartlar vardır. Roma Statüsü bu açıdan incelendiğinde ise: "Roma Statüsünün 3. Bölümü ceza hukukunun genel ilkeleri başlığını taşımaktadır. Buna karşılık burada bulunan genel ilkeler her türlü durumu kapsayacak nitelikte değildir. Özellikle iştirak dışındaki suçun oluşum biçimleri yani içtima ve teşebbüs konuları statüde ayrıntılı olarak işlenmediği gibi hukuka uygunluk nedenleri de sınırlayıcı olarak sayılmamıştır. Buna karşılık herhangi bir konuda statüde hüküm bulunmadığı durumlarda 21. Madde göz önünde bulundurulacak, uygulanacak hukuk hükümleri çerçeve-

sinde uluslararası hukuk ve ulusal hukukların genel ilkelerine gidilebilecektir.¹⁷

a. İlkelerin İncelenmesi: Suçta ve Cezada Kanunilik: Statünün 3. bölümünde yer alan 22-25. Maddeler UCM yargılamasının suçta ve cezada yasallık, geriye yürümezlik ve ceza sorumluluğunun kişiselliği ilkelerine uygunluğunu düzenlemektedir. Nullum Crimen Sine Lege -Kanunsuz suç olmaz- başlığını taşıyan 22. Madde kanunsuz suç olmaz ilkesini evrensel kabul görmüş şekliyle tanımlamıştır. 22. Maddeden açıkça anlaşılacağı gibi kanunsuz suç olmaz ilkesinin sonuçları olan dar yorum, failin lehine yorum ve aleyhe kıyas yasağı ilkelerinin de açıkça kabul edilmiş olduğudur. Ceza normunun geriye yürümezliği ve failin lehine olan kanunun uygulanacağı kuralları ise 24. Maddede düzenlenmiştir. Statünün 25. Maddesi ise ceza sorumluluğunun kişiselliği başlığını taşımaktadır. Burada söz konusu olan gerçek kişilerdir.

b. Hukuka Uygunluk Nedenleri: Daha önce hukuka uygunluk nedenlerinin statüde sınırlı şekilde sayılmadığını ve bunun somut olaylarla birlikte mahkemenin içtihatlarıyla açıklık kazanacağını belirtmiştik. "Roma Statüsünde hukuka uygunluk nedenleri isnat yeteneğini kaldıran hallerle birlikte 31. Maddede düzenlenmiştir. Bu maddenin 1(a) ve (b) Bendleri akıl hastalığı ve arızı sebep nedeniyle kişinin eyleminden sorumlu tutulamayacağı halleri ve sebebinde serbest hareketli suçlara ayrılmışken, 1 (c) ve (d) Bendlerinde haklı savunma ve ıztırar hali düzenlenmiştir. Bunlardan haklı savunmaya ilişkin olarak saptanabilecek önemli bir nokta, sadece savaş suçları açısından malı korumanın da haklı savunma çerçevesinde düzenlenmiş olmasıdır."¹⁸ Son olarak statü, kusurluluğu etkileyen ve kaldıran nedenlerden sadece yanılı halini düzenlemiştir. Statünün 32/1. Maddesinde düzenlenen yanılı halinde hukuksal yanılı-fiili yanılı ayrımı yapılmış ve her iki yanılı türünün esaslı-esaslı olmayan yanılı olmasına farklı sonuçlar eklenmiştir.¹⁹

¹⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.: www.amnesty-turkiye.org

¹⁶ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.: Rifat Murat ÖNOK, *UC Divanı*, İzmir Barosu Dergisi, 2001, sayı 1.

¹⁷ SÖZÜER, Adem-ERMAN, Barış; a.g.m.

¹⁸ SÖZÜER, Adem-ERMAN, Barış; a.g.m.

¹⁹ UCM Roma Statüsü 32/1. Madde vd.

5. UCM Statüsü ve Ulusal Mahkemelerle İlişkisi

Roma Statüsü ile kurulan UCM'nin başlıca özelliklerini şöylece sıralayabiliriz:

– Öncelikle UCM, kuruluşu bakımından süreli bir mahkeme olup uluslararası nitelikteki en ağır cürümlerden sanık kişileri kovuşturmakla görevlidir.

– UCM, ulusal mahkemelerin üzerinde yer almayı bunların tamamlayıcısıdır. Kısaca tamamlayıcılık ilkesi denen bu ilke yüzünden mahkeme evrensellik prensibi doğrultusunda yargılama yapamayacaktır. Evrensellik prensibi gereği bazı suçlar herhangi bir ülke mahkemesi tarafından kovuşturulabiliyordu. Böylece evrensel nitelikteki suçları işleyenlerin cezazı kalmasının önüne geçilmek isteniyor. Ancak yukarıda belirtildiği gibi tamamlayıcılık ilkesinin statüye konulmuş olmasıyla UCM'nin elinden bu yetki alınmış oldu.

– UCM'nin uluslararası hukuki kişiliği mevcuttur. Her üye devletin toprağı üzerinde görev ve yetkilerini kullanabilir.

– UCM'nin merkezi Lahey olacaktır (Statü md.3). Ancak gerekli gördüğü hallerde örneğin delillerin kolayca toplanabilmesi, tanıkların dinlenmesi, suç yerine yakınlık vb. durumlarda mahkeme başka bir yerde toplanabilecektir.

– UCM'nin BM ile bağlantısını üye devletler meclisince onaylanacak bir antlaşma tespit edecektir.

– Görev alanı soykırım suçuyla insanlığa karşı işlenen suçlar, savaş suçları ve barışa karşı suçlardır. Saldırı suçu olarak da adlandırılan son suçun tanımında anlaşılamadığı için 7 yıl sonra yapılacak bir toplantıda tanımı üzerinde mutabakat sağlanıncaya kadar Mahkemenin görev alanından çıkarılmıştır.

– Üye devletler UCM'nin çalışmasını denetler. Mahkemenin işleyişi hakkında da mahkeme başkanına, savcıya ve mahkeme kalemine bilgi verirler. Mahkeme bütçesini belirlerler. Hakim sayısında yapılacak değişikliklere karar verirler. İşbirliğini reddeden devletlere uygulanacak yaptırımları belirlerler. Taraf devletler mahkemenin yargısal işlevlerini karışamazlar. Bu işleve ilişkin çıkacak

uyuşmazlıklar hakkındaki kararı yine mahkemenin kendisi verecektir.

– UCM'nin en önemli organı belki de Üye Devletler Meclisi'dir. Üye devletler temsilcilerinden oluşan bu organ UCM ile ilgili konularda üye devletleri biraraya toplayıp önemli kararların alınmasını sağlayacaktır. Böylece statüye işlerlik kazandırılacaktır.²⁰ Şimdi önemleri dolayısıyla yargıçlar ve savcılar hakkında genel bazı bilgiler verelim. (Statü 4. Kısım)

a. Yargıçlar: "UCM'de görev yapacak hakimlerin en üst düzeyde mesleki yeteneklere ve en üst değerde ahlaki yapıya sahip olmaları ve de kendi ülkelerinde en üst düzey yargı mercilerinde görev yapabilmek için aranan tüm kriterlere sahip olmalıdırlar. Mahkemenin 18 hakimi olacaktır. Bunlar ceza ve ceza usul hukukunda uzman olmalıdırlar. Ayrıca ceza yargılaması konusunda tecrübeli olmaları gerekmektedir. Mahkeme kompozisyonunun adil ve uluslararası olmasını sağlamak için hakimleri seçerken şu kriterleri gözönünde bulunduracaktır: Dünyanın ana hukuk sistemlerinin temsili, eşit coğrafi temsil, erkek ve kadın hakim sayısında adil bir oran, çocuk ve kadınlara işlenen suçlar bakımından uzmanlık. Aynı vatandaşlıkta iki hakim olamaz. Ve her hakim sadece bir dönem için seçilir, süre 9 yıldır. Statü, hakimlerin seçimi için de nitelikli bir oy çokluğunu aramıştır. Bu nisap üye devletler meclisinde hazır bulunup oy kullananların oy çokluğu olacaktır. Fakat aranan çoğunluk 2/3'tür. Oylama gizlidir. Hakim görevinin ifasında ciddi bir ihlalde bulunmuşsa veya uygunsuz davranışlar göstermişse görevden alınabilir."²¹

b. Savcı: Statünün 42. Maddesinde düzenlenmiştir. Genel olarak: "görev yapacak savcılar Üye Devletler Meclisi tarafından üye tam sayısının bir fazlasının gizli oyu ile seçilirler. Görev süresi ilke olarak 9 yıldır. Fakat daha kısa bir görev süresi belirlenebilir. İkinci defa seçilmek mümkündür. Savcıya yardımcı olmak üzere atanacak savcı yardımcılara ise savcının göstereceği adaylar arasından üye devletler meclisince belirlenir. Bu şekilde teşkil edilen savcılık örgütü UCM bünyesinde-

²⁰ ÖNOK, Rifat Murat; *UC Divanı*.

²¹ ÖNOK, Rifat Murat; a.g.m.

ki hiçbir organ ve kişiden talimat alamaz. Görevinde tümüyle bağımsız ve tarafsız olmak zorundadır.

c. BM ile İlişkiler: UCM'nin BM ile ilişkisi üye devletler meclisince onaylanacak bir anlaşma ile belirlenecektir. Bunun dışında Roma Statüsüyle BM Güvenlik Konseyine UCM'nin işleyişi konusunda önemli görevler verilmiştir. Güvenlik Konseyi ve UCM'nin faaliyetleri birbirini tamamlayacaktır. Buna göre GK'nin BM Şartı 7. Paragrafına göre sahip olduğu uluslararası barış ve güvenliği koruma görevi kabul edilip UCM'nin yetki alanına girebilecek fiillerin işlenmesi halinde bunların GK tarafından UCM'ye bildirilmesi ve savcının buna dayanarak soruşturmaya girişmesine ve dava açmasına statüde yer verilmiştir. Bu çok önemli bir ayrıntıdır. Zira böyle durumlarda UCM'nin yargı yetkisi BM'ye üye tüm devletler bakımından geçerli olacaktır. Yani böyle durumlarda statüye taraf olup olmama önemini kaybedecektir."²²

Mahkemenin statüsü ile ilgili bu genel bilgilerden sonra şimdi de UCM'nin yetkilerini kısa başlıklar halinde belirtmekte yarar görüyoruz. Belirtmek gerekir ki bu yetkiler statüde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. (Statü md. 4)

d. UCM'nin Yetkileri:

a. Yargı Yetkisi: "UCM'nin yargı yetkisi sadece statüsünün yürürlüğe girmesinden sonra işlenecek fiiller bakımından vardır. (Zaman bakımından uygulama). Hatırlanacağı gibi bu yürürlük şartı 1 Nisan 2002 tarihinde gerçekleşmiştir. Bir devlet statüyü yürürlüğe girdikten sonraki bir tarihte onaylayacak olursa bu devlet bakımından yargı yetkisi onay tarihinden sonraki fiiller açısından geçerlidir. (statü md.11).

- UCM'nin yargı yetkisinin kabulü 3 şekilde olabilir:

Statüye taraf olan devletler UCM'nin zorunlu yargı yetkisini zaten kabul etmişlerdir.

Taraf olmayan devletler Mahkemenin yargı yetkisine giren fiiller içinden, sözkonusu olacak fiil için mahkemenin yargı yetkisini tanıdığını UCM'nin kalemine bildirebilirler.

Fiil taraf devletin ülkesinde işlenmiş veya bir taraf devletin uyuğu tarafından işlenmişse yine UCM yetkilidir.

- UCM'nin yetkili ve görevli olduğu bir fiil itibarıyla harekete geçip soruşturmaya başlaması üç ayrı şekilde olabilir.

Taraf devletlerden birinin görev alanına giren bir fiilin işlendiğinin mahkemeye bildirilmesi.

BM Şartı 7. Bölümdeki yetkileri çerçevesinde görev alanına giren bir fiilin işlendiğinin BM Güvenlik Konseyi tarafından mahkemeye bildirilmesi.

Savcının kendi inisiyatifi ile soruşturmaya başlaması. Savcı eldeki tüm delilleri göz önünde bulundurarak kovuşturmaya gerek olup olmadığını takdir edecektir.²³

- Bu sayılanların yanısıra mahkemenin yargı yetkisinin kabul edilemeyeceği haller de vardır. Bunlar kısaca:

1) Fiil bakımından yetkili bir devlet soruşturmaya ya da kovuşturmaya başlamışsa "tamamlayıcılık ilkesi gereği" UCM yetkisini kullanamaz.. Ancak bu durumun bazı istisnaları vardır. Örneğin sözkonusu devletin isteksiz olması ya da imkanların elverişsiz olması durumunda UCM devreye girecektir.

2) Fiil bakımından yetkili olan devlette yapılan bir kovuşturma takipsizlikle sonuçlanmışsa. Burada da yukarıdaki istisnalar aynen geçerlidir.

3) Sanık aynı fiilden ötürü zaten milli mahkemede yargılanmışsa. Fakat bu durumda statünün 20. Maddesinin üçüncü bendi önemli istisnalar getirmiştir. Buna göre yargılama sadece sözkonusu kişiyi UCM'nin yetkisinden kaçırmak amacıyla yapılmışsa, adil yargılama ilkesi ihlal edilmişse ya da yargılamanın gerçekten adaleti sağlama amacına yönelik olarak yapılmadığı anlaşılmışsa UCM yine yetkili olacaktır.

4) İşlenen fiilin ehemmiyeti UCM'de yargılanmayı haklı çıkaracak önemde değilse. İstisnalar mahfuz kalmak kaydıyla UCM bu durumlarda yetkisizlik kararı verecektir.²⁴

²² ÖNOK, Rifat Murat; a.g.m.

²³ ÖNOK, Rifat Murat; a.g.m.

²⁴ ÖNOK, Rifat Murat; a.g.m.

b. Muhakemeye İlişkin Yetkileri: “Burada sözkonusu olan yetkiler UCM'nin üye devletler üzerindeki yargılamaya ilişkin yetkileridir. Genel olarak devletler madde 86 uyarınca UCM ile en geniş şekilde işbirliği yapma yükümlülüğü altındadırlar. Mahkeme üye devletlerden her türlü bilgi ve belgeyi isteyebilecektir. Hatta üye olmayan devletlerden de aynı şeyler istenebilir. Özellikle BM Güvenlik Konseyinin başvurusuyla açılacak davalarda bu durum geçerli olacaktır. Tanık ve mağdurların korunması için gerekli önlemleri UCM bizzat alacaktır. Bu önlemler taraf devletlerin ülkelerinde doğrudan uygulanabilecektir. Savcı bir devletten şüpheli gördüğü birinin yakalanıp teslim edilmesini isteyebilir. Bu karara uymak zorunludur. Hatta vatandaşları da teslim etme yükümlülüğü vardır. Son olarak bir devletin iade istemiyle UCM'nin teslim istemi çatıştığında UCM'nin teslim istemine öncelik verilecektir.

e. UCM'nin Görev Alanı: “UCM'nin görev alanı uluslararası toplumu ilgilendiren en ağır cürümlerdir. Bunlar soykırım, insanlığa karşı işlenen suçlar, savaş suçları ve saldırı suçlarıdır. Fakat saldırı kavramının tanımında görüş birliğine varılmadığından statünün 110 ve 111. Maddeleri gereğince üye devletler meclisi tarafından ortak bir tanım kabul edilinceye kadar saldırı suçu UCM'nin görev alanı dışında kalacaktır.”²⁵ Bundan sonraki başlık altında mahkemenin görev alanını oluşturan bu suçlar tek tek ele alınacaktır.

UCM'nin Yargı Yetkisinde Bulunan Suçlar: “UCM'nin yargılayabileceği eylemler statünün 5. Maddesinde dört ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar: soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçlarıdır. Mahkemenin bu yetkisi bir bütün olarak uluslararası toplumu ilgilendiren en ciddi suçlar için geçerli olacaktır. Ve yine bu yetki Roma Statüsünün hükümleri ile uyumlu olarak kullanılacaktır.”²⁶

Soykırım suçu: “Soykırım suçunun tanımı 1948 tarihli Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair Andlaşma'dan alınmıştır. Buna göre: millî, etnik, ırka dayalı veya dini bir grubun bireyleri o grubu kısmen veya

tamamen ortadan kaldırmak amacıyla öldürülür, maddi ve manevi vücut bütünlüğüne zarar verilir, grubun çoğalması engellenir, grubun yaşam şartlarına o grubun ortadan kalkmasına yol açacak şekilde müdahale edilir veya o grubun çocukları zorla başka bir gruba aktarılırsa, bu hareketler soykırım suçunu oluşturur. Statünün 6. Maddesine göre UCM bu suçun failerini yargılama yetkisine sahiptir.”²⁷

İnsanlık aleyhine suçlar: Roma Statüsünün 7. Maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre: adam öldürme, yok etme, köleleştirme, işkence yapma ve ırza tecavüz gibi fiiller bilinçli olarak geniş çaplı ve sistematik bir şekilde herhangi bir sivil topluluğa yöneltilirse insanlık aleyhine suç teşkil eder. Yine aynı maddeye göre UCM bu suçu işleyenleri yargılama yetkisine sahiptir.”²⁸

a) Savaş suçları: Bu suç tipi ayrıntılı bir şekilde Statünün 8. Maddesinde düzenlenmiştir. 8. Madde savaş suçlarını dört grup altında toplamıştır. Birinci grup 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Andlaşmalarına dahil edilmiş suçlardan oluşmaktadır. Buna göre kasten adam öldürme, işkence etme, insanlık dışı davranışlar ve kasten büyük acılar çektirme gibi fiiller savaş suçu olarak kabul edilecektir. İkinci grup savaş hukuku ve buna ilişkin örf adet kurallarının ihlalini savaş suçu olarak düzenlemektedir. Bu bağlamda kasten sivil topluluklara saldırmak veya savaşla ilgisi olmayan kimselere saldırmak savaş suçu sayılacaktır. Bunun yanısıra ırza tecavüz, zorla kısırlaştırma da bu gruba dahil edilmiştir. Üçüncü grup savaş suçlarına ise uluslararası nitelikte olamayan silahlı çatışmalarda işlenmiş fiiller dahil edilmiştir. Örneğin çatışmada yer almayan kimselerin öldürülmesi, esir alınması ve işkence görmesi. Dördüncü grup suçlar ise uluslararası nitelikte olmayan çatışmalarda meydana gelen savaş hukuku ve örf adet hukuku ihlallerini içermektedir. Örnek; kasaba ve köylerin yağma edilmesi. Savaş suçları ile ilgili olarak en fazla eleştirilen husus statü yürürlüğe girdikten sonra 7 yıl süreyle taraf devletlere kendi topraklarında işlenmiş veya kendi vatandaşları tarafından

²⁵ ÖNOK, Rifat Murat; a.g.m.

²⁶ SÖZÜER Adem-ERMAN Barış; a.g.m

²⁷ ALİBABA, Arzu; a.g.m.

²⁸ ALİBABA, Arzu; a.g.m.

işlenmiş savaş suçları üzerinde UCM'nin yargı yetkisini kabul etmeme tanınmasıdır.

6. UCM'de Yargılama ve Savunma

Bu bölümde önce UCM'de genel olarak yargılama anlatılacak ve daha sonra UCM'de savunma ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılacaktır.

a. UCM'de Yargılama: Adil Yargılanma, UCM'den önce ayrıntılı olarak ilk defa AHİS'in 6. Maddesinde düzenlenmiştir. Bu nedenle önce AHİS'in 6. Maddesi kapsamında kısaca Adil Yargılanma Hakkı hakkında bilgi verelim.

AİHS'nin 6. Maddesi adil yargılanma hakkını düzenlemekte olup bu hak gerek ceza gerekse hukuk yargılamasında geçerlidir. 6. Maddenin içeriğinde adil yargılanma hakkının kapsamı şöylece belirlenebilir.

1) Kanuni bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından yargılanma

2) Makul süre içinde yargılanma

3) Aleni yargılama

Hakkaniyete uygun olarak yargılanma. Bu son ilkenin ceza hukukundaki karşılığı silahların eşitliği ilkesidir.

aa. UCM'de adil yargılanma güvencesi: Yargılama sürecine monte edilmiş dengeler ve frenler sistemi vardır. Savcı önsoruşturma dairesinin izni olmadan soruşturma bile yapamaz. Şüphelinin ve ilgili devletin savcının incelemesine karşı çıkma hakları vardır. Ayrıca şüpheli kişi ve devletler UCM'nin yargı yetkisine ya da davanın kabul edilebilirliğine de itiraz edebilirler. Devletlerin yetki alanına giren konularda UCM savcısı soruşturma yapamaz. Yetkiyi milli mahkemeye bırakmak zorundadır. Ancak daha önce belirtilen istisnalar burada da geçerlidir. BM Güvenlik Konseyi belirli hallerde soruşturmanın 12 aylık süre boyunca durdurulmasını isteyebilir. UCM statüsü gerçek anlamda bir uluslararası ceza adaleti sistemi yaratıyor. Sanık hakları çok kapsamlı biçimde ele alınıp en önemli uluslararası insan hakları belgelerinde ve çeşitli yetkin uluslararası organlarda tanınan hakların da ötesinde imkanlar içeriyor. Statüdeki bazı mekanizmalar özellikler önemli. Önsoruştur-

ma dairesi mekanizması ile savcı ve mahkemenin birbirini tamamlayan yetkileri masum kişilerin keyfi, temelsiz veya politik amaçlı kovuşturmalardan korunmasını sağlayacak düzeyde.

Statü ceza hukuku prensiplerine; soruşturma, kovuşturma, duruşma usulüne, adli yardımlaşma ve tenfize ilişkin 60'ın üzerinde detaylı hüküm içermektedir. Birbirine çoğu zaman zıt çok farklı hukuk sistemlerinin uyumlaştırılması ve Üye Devletler Meclisince kabul edilen delil ve usul kuralları metniyle farklı hukuk sistemlerinin dengelenmesinde ifadesini bulan bu hükümler çok teknik konularda ulaşılan uluslararası mutabakatın bir göstergesidir.

bb. Cezayı Takibat ve Muhakeme Aşamaları: "Statünün 15. Maddesine göre savcılık makamı re'sen toplamış olduğu bilgilerden veya devletlerin veya uluslararası kuruluşların kendisine ulaştırdığı delillerden hareketle cezayı takibat başlatabilir. Savcı cezayı takibata başlamadan önce elindeki bilgi ve delilleri inceler. Mahkemenin yargı yetkisine giren bir suçun var olup olmadığını ve de bu takibatın adaletin sağlanmasına faydası olup olmayacağını araştırır. Eğer tüm bu incelemelerin sonucu olumluysa takibata başlar. Fakat davanın açılabilmesi önce muhakeme öncesi heyetinin davayı açılabilir nitelikte bulması gerekmektedir. Bu hükmün amacı daha önce de belirtilen savcının yetkisini kötüye kullanması tehlikesinin bertaraf edilmesidir. Kurbanların ve tanıkların korunması, delillerin muhafaza edilmesi ve milli güvenlikle ilgili bilgilerin saklanması sağlamak muhakeme öncesi heyetinin görevleri arasındadır.

Muhakeme istisnai durumlar hariç mahkemenin bulunduğu yerde yapılır. Prensip olarak sanık muhakeme sırasında hazır bulunur. Bu aşama muhakeme heyeti tarafından yürütülür. Muhakeme sırasında neyle suçlandığını, suçlamanın sebep ve içeriğini bilme sanığın haklarındandır. Bunların anlayacağı dilde kendisine anlatılması ve savunma için yeterli sürenin sağlanması gerekmektedir. Statünün 69. Maddesinin üçüncü fıkrasına göre mahkeme muhakemenin yürütülmesi için gerekli olan her türlü delili talep etme hakkına sahiptir. Öte yandan 72. Maddeye

göre devletler bazı bilgilerin açıklanması milli güvenliklerini tehlikeye sokuyorsa muhakemeye müdahale etme hakkına sahip bulunmaktadırlar. Ancak statüde tüm bu konuların işbirliği çerçevesinde çözümlenmesi öngörülmektedir. Eğer ilgili devlet ısrar eder ve mahkeme ile işbirliği yapmayı reddederse mahkeme durumu Taraf Devletler Genel Kuruluna bildirecektir.

Karar sadece mahkemeye sunulan ve incelenen delillere dayanılarak verilebilir. Kararın verilebilmesi için hakimlerin basit çoğunluğunun fikir birliğine varması yeterlidir. Karar eski halin iadesi, memnu hakların iadesi veya tazminata hükmedilmesi gibi hususları da içerebilir. Son olarak özellikle delillerin toplanması açısından oldukça önemli olan bir hususu da açıklayalım. Roma Statüsünün 86. Maddesine göre taraf devletler UCM ile işbirliği yapma yükümlülüğü altındadırlar. Taraf olmayan devletlerin işbirliği ise ad hoc düzenlemelerle sağlanabilecektir. İşbirliği, delil toplanması, kişilerin sorgulanması veya tutuklanması gibi konuları içermektedir. Aynı zamanda hapis cezaları söz konusu olduğunda mahkeme gönüllü olarak ev sahipliği yapmak isteyen devletlerin oluşturacağı listeden herhangi birini seçebilecektir. UCM'nin geliri oluşturulacak olan fondan karşılanacaktır. Bu fon taraf devletlerin sağlayacağı kaynaklardan ve BM Güvenlik Konseyi tarafından açılacak olan davalar için sağlayacağı kaynaklardan oluşturulacaktır.

cc. Yargılamanın Neticeleri: "Mahkeme failin fiili işlediği kanaatine varırsa suçun ağırlığı, failin kişisel hali gibi gerekçeleri de dikkate alarak cezayı tespit eder. Hükmedilebilecek cezalar şunlardır: 30 yıla kadar hapis, failin vehameti ve failin kişisel durumu haklı gösterirse ömür boyu hapis, gerekirse para cezası ve iyi niyetli üçüncü kişilerin haklarına saygı göstermek kaydıyla cürümden doğrudan ve dolaylı olarak sağlanan menfaat ve malın müsaderesi. Suçla ilgili tutuklu veya gözaltında geçirilen tüm süreler mahkumiyetten indirilecektir.(statü md.78). Burada ilginç bir nokta statünün 79. Maddesine göre kurulacak olan özel bir fondur. Mahkumlardan toplanacak para cezaları ve diğer kaynaklar sayesinde bu fondan mağdurlara ve yakınlarına nakdi tazminat ödemek mümkün olabile-

cektir. Son olarak ilk derece mahkemesinin kararına karşı istinaf kanun yolu öngörülmüştür. (Statü md.81). Temyiz sebepleri şunlardır: Yargılamada usulsüzlük, maddi olayı tayinde hata, hukukun uygulanmasında hata. Bu üç sebebe dayanarak savcı da mahkum da kanun yoluna başvurabilir.

b. UCM'de Savunma: Bu başlık altında sanığın hakları genel olarak anlatılacaktır. Sanığın hakları; 1. yargılama öncesi haklar ve 2. yargılama esnasındaki hakları olmak üzere iki alt başlık altında Roma Statüsündeki ilgili maddelere atıflar yapmak suretiyle incelenecektir.

Sanığın Yargılama Öncesi Hakları

a) Genel Olarak: Roma Statüsünün nihai hükümleri sanığın hakları açısından ilk taslak düzenlemelere göre önemli bir aşama göstermektedir. Mevcut uluslararası hukuk tarafından tanınan bir çok hak ve özellikle duruşma öncesi aşama için bir çok sanık hakkı statüde yer almaktadır. (bkz.: Statü 5. Kısım md. 53 vd.). Buna karşılık bazı konulardaki ifadeler ise yetersiz ve özellikle 55. Madde vd. yer alan soruşturma esnasındaki hakların kapsamını açıklamada soyut kalınmış yine bu kapsama giren kişilerin tanımı yapılmamıştır. Yargılamanın adil olabilmesi için bu tür eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir. Bu konuda çıkarılan delil ve usul kuralları metni sayesinde bazı önemli adımlar atılmıştır.²⁹ Aşağıda öncelikle statüde yer alan somut haklar incelenecek, daha sonra da bu hakların uygulamada ne şekilde tanımlanması gerektiği konusunda bazı mülâhazalar yapılacaktır.

b) Soruşturma Esnasındaki Haklar: Bu başlık altında bizim ceza usul sistemimizde hazırlık soruşturmasında savunma ve sanık hakları konusuna tekabül eden aşamaya ilişkin konular incelenecektir.

UCM Statüsü md 55'de yer alan soruşturma esnasında kişinin hakları hükmü uluslararası alanda tanınmış bir takım haklar getirmektedir. Bunlar arasında bir kimsenin kendisini suçlamaya zorlanamayacağı ve itirafa zorlanamayacağı, hiçbir tür baskı, şiddet, tehdit, işkence veya diğer zalimane insanlık

²⁹ ÖNOK, Rifat Murat; a.g.m.

dışı, onur kırıcı muamele veya cezaya tabi tutulamayacağı yetkin bir tercümanın meccani yardımından faydalanabileceği ve belgeleri tercüme ettirebileceği, keyfi şekilde göz altına alınıp tutuklanamayacağı ve UCM statüsünde öngörülen temeller dışında hürriyetinin tahdit edilemeyeceği yer alır. Bir şüpheli UCM savcısı veya yerel otoriteler tarafından sorgulanacaksa bu işlemde önce şu hakları kendisine hatırlatılacaktır: UCM'nin yetki alanına giren bir suç işlediğine dair yeterli şüphe ve emareler olduğu, susma hakkının olduğu ve bunun masumiyetini ya da suçluluğunu belirlemede bir ölçüt olamayacağı, kendisinin seçeceği bir hukukçunun yardımından faydalanabileceği ve kendi hukukçusu yoksa ve adalet gerektiriyorsa kendisine bir hukukçu atanacağı ve bu halde kendisinin ödeme gücü olmasa da masrafların karşılanacağı, kendisi bu haktan iradesiyle vaz geçmedikçe bir vekil huzurunda sorgulanacağı.(statü md.55). Statüde sayılan bu hakların milli ceza usul kanunları üzerinde önemli etkisi olması beklenmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken ilk husus soruşturma altındaki kişilerin tanımlanmamış olmasıdır. Bu tanım şüpheliler kategorisine girecek herkesi kapsamaludur. Gerek ihtiyati tedbir olarak tutuklananlar, gerekse UCM'nin teslim istemi üzerine tutuklananlar bu kategoriye girer. Sanıklar da doğal olarak bu kapsam içindedir. Buradaki amaç mümkün olan en geniş sayıda kategoriye kapsayacak bir tanıma ulaşmaktır. Böylece öngörülen bu haklardan daha çok kişi yararlanabilecektir. Yine göze çarpan diğer bir eksiklik ise md.55/2'de görülür. Genel olarak susma hakkının düzenlendiği bu bende bir takım güvenceler getirilmeliydi. Örneğin susma hakkı konusunda söylenebilecek her şeyin aleyhe delil olarak kullanılabilmesi hususu belirtilmemiştir. Bu hususun da maddeye eklenmesi yararlı olurdu. 55. Maddenin 4. Bendinde yer alan ve sanığın serbest iradesiyle vazgeçmesi hali dışında sorgulamanın vekil önünde yapılacağına dair hayati önem taşıyan hükümde önemli bir boşluk bulunmaktadır. Zira vekil olmazsa ne yapılacağı belirtilmemiştir. İşte bu durumda vekil olmadan sorgulama işlemine geçilemeyeceği yer almalıydı. Eski Yugoslavya ceza mahkemesinde yer aldığı gibi. Başta vekil hakkından feragat eden sanığın daha sonra hukuki yardım talep etmesi halinde sorgulama işleminin derhal durdurulacağı ve

vekil gelince devam edileceği açıkça belirtilmeliydi.³⁰ Avustralya'nın sunduğu bir öneriyi dayanarak delil ve usul kuralları metnine sorgulamanın sesli ve görsel kayda alınması dahil edilmiştir. Fakat burada her nedense sadece UCM savcısı tarafından yapılan sorgulama için bu imkan tanınmıştır. Halbuki md 55'e bakarsak sorgulamanın UCM savcısı veya milli otoriteler tarafından yapılmasında hiçbir fark olmamalıydı. Eşitliği bozan bu durum giderilmelidir.³¹ UCM Statüsü sadece 6. Bölümünde yani UCM önündeki duruşmalar itibariyle masumiyet karinesine yer vermiştir. Halbuki bu evrensel ilke md 55'in kapsamına giren herkes için geçerli olmalıdır. Bunun için bu ilkenin md 55'e eklenmesi daha uygun olurdu. Bu örnekler çoğaltılabilir. Ancak statünün genel yapısını yansıtmaması açısından bu kadarla yetiniyoruz.

Sanığın yargılama esnasındaki hakları

Bu başlık altında sözkonusu edilecek haklar duruşma aşamasından itibaren devreye giren haklardır. Amaç adil bir yargılama sonucu suçlu olanların hak ettikleri cezaya çarptırılmasıdır. Adaleti temin etmek her yargılamanın nihai hedefidir. Bunun için de hukuk kurallarının her iki tarafa da eşit şekilde uygulanması gerekir. UCM statüsü md 55 ve 67'de genel olarak şüphelilere tanınan haklar İnsan Hakları Evrensel Beyanname ve BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi çerçevesinde ele alınmıştır. Sözkonusu 67. Maddenin retio legis savunma ve iddia makamları arasında tam bir eşitliği sağlamaya yönelik önlemler getirmektedir. UCM Statüsü md. 54'de savcıya da bazı ödevler yüklenmiştir. Bu yükümlülük savcı adına görev yapacak milli otoriteler açısından da geçerlidir. Bu aşamada özellikle sanığın hem lehine hem de aleyhine olan delillerin toplaması vurgulanmıştır. UCM statüsü md. 48'de müdafiyeye bazı haklar tanınmıştır. Her şeyden önce müdafiyeye savunma görevini icra ederken görev yaptığı yerlerde göreviyle bağlantılı olarak UCM'nin sahip olduğu ayrıcalık ve bağımsızlıklardan yararlanacaktır. 57. Maddeye göre ön soruşturma dairesi hangi ülkede görev yapıyorsa o ülke yetkilileri şüphelinin

³⁰ ÖNOK, Rifat Murat; a.g.m.

³¹ ÖNOK, Rifat Murat; a.g.m.

en kısa sürede bir müdafî tayin etmesini mümkün kılmalıdır.

UCM statüsü md 65 failin iddianamede yer alan suçlamayı kabul etmesi halinde mahkemenin duruşma yapmadan karar verebileceğini öngörmektedir. Fakat itirafın geçerli olabilmesi için sanığın itirafının doğuracağı sonuçlar hakkında bilgilendirilmiş olması gerekir.

Bu konuya son vermeden önce bu konuyla ilgili statüde yer alan diğer hakları başlıklar halinde vermekte yarar görüyoruz. Örneğin md 68'deki sanık haklarını gözeten düzenleme. Buna göre tanıklık yapmak kendisini ciddi bir tehlikeye maruz bırakacaksa savcı bu kişiyi mazur görebilir ya da o kişinin ifadesini önceden alıp mahkemede özetleyebilir.

Yine md 64'de yer alan mahkemede hazır bulunma hakkı. Gıyabi yargılama ilke olarak kabul edilmemiştir. Yine md 66'da masumluk karinesi düzenlenmiştir. 66. Maddenin 2. Bendine göre ispat yükümlülüğü savcıdadır. Ve md 67/3'e göre de bu külfet hiçbir şekilde tersine çevrilemez.

Ve son olarak da md 69'da düzenlenen ilginç ayrıntıyı aktaralım. Bu, hukuka aykırı olarak elde edilen delillerin yargılamada haiz olacağı değere ilişkin hayati bir hükümdür. Kısaca belirtmek gerekirse hukuka aykırı yollarla edinilen deliller ilke olarak geçerli olacaktır. Sadece 69. Maddede belirtilen hallerde yargılamada kullanılmayacaklardır. Bunun ne kadar sorunlu bir hüküm olduğu ortadadır. Bu uygulamada çok ilginç sonuçların ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Bekleyip görmek gerekiyor.

Sonuç: Böylece 1998 Roma Statüsüyle ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş olan UCM hakkında bilinmesi gerekenler açıklandı. Böylece 1945 Nürnberg'le başlayan uluslararası cezalandırma mekanizması uzun süre ad hoc mahkemelerle devam ettikten sonra nihai durağına varmış oldu. 1998 Roma'da çekişmeli konferanslar sonunda üstelik ABD'nin muhalefetine rağmen büyük bir çoğunlukla statü kabul edildi. Bu statü uluslararası cezalandırmada önemli bir dönüm noktası oluşturur. Çünkü daimi bir UCM kurulmasını öngörmekle birlikte içeriği bakımından milli hukuk sistemlerini etkileme konun ve ayrıcalığı-

na sahiptir. Bundan böyle uluslararası hukukun niteliği hakkındaki tartışmalar farklı bir boyut kazanacaktır. Yaptırımla desteklenmiş uluslararası hukuk normları yeni bir imkan ve umut alanı oluşturacaktır. Kimilerince endişeli bir gidiş olsa da uluslararası hukuk ve kurumları etkinlik alanını genişletmektedir. İşte tam bu yüzden bu hukuk sisteminin niteliği ve nasıl bir dünya örgütlenme biçimini gerektirdiği önem kazanmaktadır. Üzerinde asıl durulması gereken nokta burasıdır.

3. BÖLÜM

Sonuç veya Yeni Bir Başlangıç

1. Amaç ve Uygulama Arasındaki Derin Uçurum ve İnandırıcılık Sorunu

İnsan hakları tarihi mücadeleler tarihidir. Bu mücadele örgütlü olan devlete karşı örgütlü olmayan halk tarafından verilmiştir ve önemli kazanımlar elde edilmiştir. Ancak derin bir görüş daha işin başında bir ötekileştirmeyle karşı karşıya olduğumuzu fark edecektir. Hakları için devleti tehlike olarak gören halk ve varlığı için halkı tehlike olarak gören devlet ikilemi. Dünya coğrafyasında belli bir alanda yaşanmış tarihi bir süreçten bahsediyoruz. Bu kazanımların sağlama alınmak istenmesi ve uluslararası sözleşmelere geçirilmesi elbette olumlu bir adımdır.

Ancak uygulamada hemen hiçbir vadin yerine getirilmediğine tanık oluyoruz. Bizleri koruması gereken mekanizmalar tersinden cezalandırma görevi görüyor. Bu şaşırtıcı olduğu kadar da şüphe uyandırıcı bir durum. Bütün bunlar acaba bu mekanizmalarla gerçekte neyin korunduğu sorusunu sormamızı zorunlu kılıyor. Sadece yanlı kararlardan ve iğneleyici söylemlerden bahsetmiyoruz. Asıl sorun bu sistemin kendisinde yaşanıyor. Zira belirli bir insan modeli için vaaz edilmiş olan kurallar ve mekanizmalar evrensellik iddiasıyla genele teşmil edilince ortaya böyle garipliklerin çıkması zaten kaçınılmazdı.

Yanlı tutum ve uygulamalar yeni dünya düzeninin sorgulanmasının da önünü açtı.

Sistemin bünyesinden kaynaklanan bozukluklar her ne kadar bilimci açıklamalarla giderilmeye çalışılsa da, inandırıcılık sorunu artık aşılamayacak kadar büyüktür. Sadece bu bile yeni dünya düzenicileri rahatsız etmeye yetiyor. Bu yüzden aşırı bilimci söylemlere hazırlıklı olmak gerekiyor.

2. UCM'nin Garantörlük Vazifesi

Evet UCM ile insanlığa karşı ciddi boyutlara varan suç işleyenler cezalandırılacaktır. Bu zaten sistemin sihhati açısından gerekliydi ve zaten sistemin böyle bir garantöre ihtiyacı vardı. Nitekim 1945 Nurmberg'le başlayan süreç 1998 de UCM Roma statüsüyle sona erdi. Bilindiği gibi Nurmberg 2. Dünya Savaşından sonra galiplerin adaletinin bir tecesümüydü. Peki UCM kimin adaletini temsil ediyor? Ortada yeni bitmiş bir savaş olmadığına göre. Yoksa çok hayati noktalarından yara almaya başlayan aydınlanmanın yeni dünya düzeni kendisine yeni bir koruyucu mu buldu? UCM kapsamına giren suçları işleyenleri cezalandırmak suretiyle acaba sistemi virüslerden temizlemeyi mi amaç ediniyor? Yoksa tek amacı insanlığın maslahatına uygun olarak adaleti gerçekleştirmeye mi çalışacak? Belki de bütün bunların hepsi.

Dahası insanlığın ortak geleceği daimi bir uluslararası cezalandırma mekanizmasını zorunlu kılabilir. Sistemin kendisine karşı olursa dahi sistem içi bir adalet mekanizması oluşturulmasına olumlu bakılabilir. Bütün bu artı ve eksiler toplandığında UCM'nin sistem için atılmış önemli bir adım olduğu ortaya çıkar. O kadar önemli ki sistemin en büyük sac ayağını oluşturanı bile tedirgin edebiliyor. UCM'nin ne kadar büyük bir adım olduğu ABD'nin çetin olduğu karda anlamsız olan muhalefetine bakılarak anlaşılabilir.

3. Değerlendirme

İnsanlık kendisine ve çevresine zarar vermeye devam ediyor. Bir başkası tarafından engellenmediği takdirde bunun boyutları ürkütücü sınırlara varabiliyor. Asıl korkunç olan ise bu kendini yok etmenin irki, akli ve bazen de dini sebeplerle yapılabiliyor olmasıdır. İşte

bütün bu sebeplerden dolayı insanoğlu çeşitli mekanizmalar oluşturmak suretiyle kendini durdurmanın yollarını aramıştır. Sonuç her zaman istenildiği gibi olmasa da yönelim doğrudur ve bu yönde atılacak her adım herkesçe mümkün olduğunca desteklenmelidir. Çünkü hiç kimse suçluların cezalandırılması gerektiği fikrine karşı çıkmıyor....

Kaynakça

- ALİBABA, Arzu; *UCM'nin Kuruluşu*, AÜHF Dergisi 2000, sayı: 1-4.
- HEALY, Sean; Haksöz Dergisi, Aralık 2001, sayı: 129
- ÖNOK, Rifat Murat; *UC Divanı*, İzmir Barosu Dergisi, 2001, sayı: 1.
- PAZARCI, Hüseyin; *Uluslararası Hukuk Dersleri*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1999.
- SÖZÜER, Adem-ERMAN, Barış; *UCM*, Adalet Yüksek Okulu 20. Yıl Armağanı, 2000